

Н.А. Телічко,
ЛНУ імені Тараса Шевченка, асистент кафедри фінансів
М.В. Серебрянська,
ЛНУ імені Тараса Шевченка, студентка 4-го курсу

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

І. Вступ. Ринок страхування в Україні на сучасному етапі ще знаходиться на стадії розвитку. Становлення страхового ринку в Україні, подальший його успішний розвиток буде залежати від багатьох факторів, які тісно пов'язані із виробничою сферою, рівнем добробуту населення та ін. Саме тому є наявними можливості впливу страхового ринку на формування фінансових ресурсів для подальшого фінансування економічного розвитку держави на сучасному етапі ринкових перетворень, що в свою чергу призведе до економічного розвитку України в цілому.

Питання розвитку страхування в Україні розглядають в багатьох роботах вітчизняних та закордонних авторів, серед яких В.Д.Базилевич [1], В.М.Фурман [2], О.Д.Василик, К.В.Павлюк [3], О.Д.Заруба [4], Н.И.Костина [5] та інші. Роботи цих авторів присвячені теоретичному обґрунтуванню та уточненню визначення поняття «страхування», його суті та значення в сучасних економічних відносинах, удосконаленню нормативної бази, підвищенню платоспроможності страхових організацій, удосконаленню порядку оподаткування страховиків, вимогам до створення і діяльності страхових організацій.

У статті розглянуті фактори, що стримують розвиток страхування у нашій державі, та наведені пріоритетні напрямки їх подолання для подальшого розвитку страхового ринку України.

ІІ. Постановка завдання. Поступовий розвиток ринку страхування в Україні обумовлює необхідність вивчення тенденцій його ринку та виявлення особливостей цієї сфери фінансової системи країни, що має важливе значення для ефективного функціонування не лише економіки, але і всього суспільства, його соціального благополуччя. Саме тому, головною метою роботи є виявлення тенденцій розвитку страхування в Україні, його становлення, особливостей, характерних сучасному етапу розвитку страхового бізнесу.

ІІІ. Результати. Страхова діяльність — один з найприбутковіших видів бізнесу. У розвинутих країнах вона займає один з важливих секторів національної економіки і забезпечує 8-12% ВВП[6]. Акумуляовані через страхування кошти є джерелом інвестицій в національну економіку цих країн, причому в багать-

ох з них відповідними законами закріплені принципи використання страхових ресурсів переважно для інвестування економіки.

Ставлення до страхування в нашій країні ще не сформувалося. З одного боку, існує багато публікацій про відмінну діяльність тих чи інших страхових компаній. З другого боку — недовіра споживачів до представників цього бізнесу. З третього боку, переважна більшість населення взагалі не мала справи зі страховими послугами і знає про їх існування лише з чуток. В умовах же, коли ринок страхування зростає разом з економікою країни, для страховиків особливої ваги набирає питання довіри до них із боку потенційних споживачів — тих, хто «не бачив, але чув».

В Україні, на відміну від розвинутих країн, в фінансовому секторі економіки домінують банківські інститути. Це пояснюється позицією країни, яка спочатку була більш зацікавлена в ефективному функціонуванні, розвитку банківського сектору; особливостями розвитку економічної системи країни, де домінуючу роль повинні були грати банківські установи; недовірою населення і суб'єктів господарювання до вітчизняних страхових компаній через їх необов'язковість та ненадійність; низьким рівнем капіталізації сфери страхування, а, отже, недостатньою фінансовою стійкістю; відсутністю ефективної законодавчої бази в області страхування.

З 2002 року, коли були прийняті зміни в законодавстві щодо страхової діяльності, чисельність страхових компаній значно збільшилася: на 01.01.2004 року кількість страхових компаній складала 357, 01.01.2005 року — 387, 01.01.2006 року їх кількість досягла 405, а на 1.01.2007 — 411 компаній [7, С.21]. Кількість страхових компаній у Державному реєстрі фінансових установ у 2006-2007 роках наведено в табл. 1.

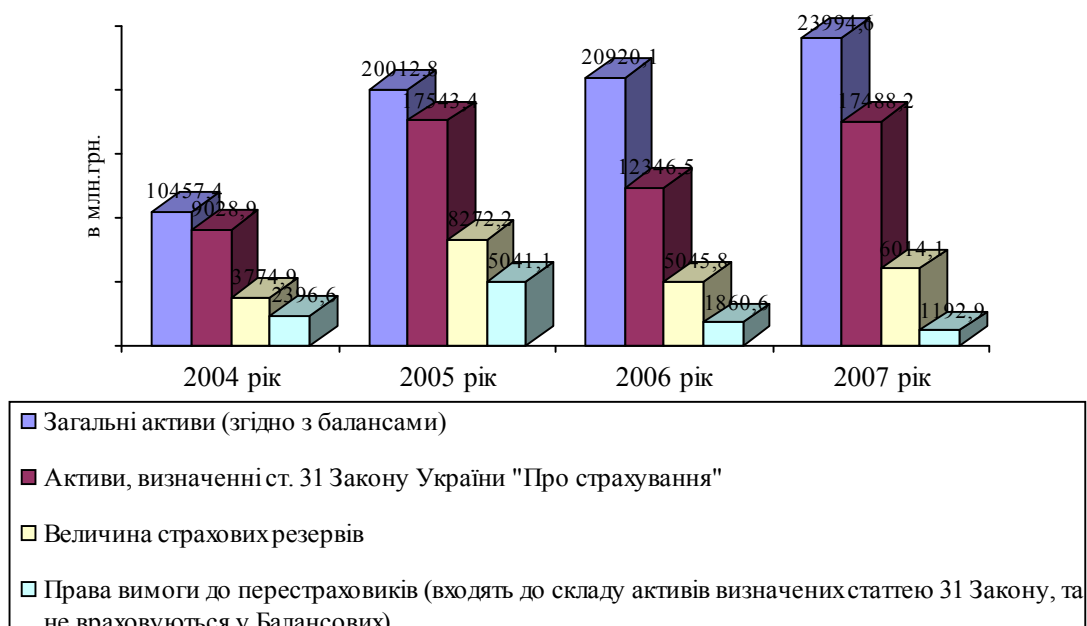
Як видно з табл. 1 кількість страхових компаній в 2007 році в порівнянні з 2006 році зросла на 13 компаній (на 3,2%).

Як наведено на рис. 1, кількості страхових компаній росте й обсяг активів страхових компаній. За 3 роки обсяг активів зріс на 229,5% чи на 13537,2 млн. грн.

Щодо зростання кількості компаній то, з одного боку — це є важливим показником розвитку страхового бізнесу, збільшення конкуренції і привабливості,

Кількість страхових компаній у Державному реєстрі фінансових установ у 2006-2007 роках

Реєстрація страхових компаній	На 1.01.06	На 1.01.07
Кількість страхових компаній (СК) на кінець року	398	411
в т.ч. СК "non-life"	348	356
в т.ч. СК "life"	50	55
в т.ч. СК з іноземним капіталом	58	66
Виключено з Держреєстру протягом року	21	20
в т.ч. СК "non-life"	19	18
в т.ч. СК "life"	2	2
Включено до Держреєстру протягом року	36	33
в т.ч. СК "non-life"	29	26
в т.ч. СК "life"	7	7

Джерело: www.dfp.gov.ua — за матеріалами державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг.

Рис.1. Величина активів страховиків за 2004-2007 роки

а, з іншого — не відображає дійсного положення справ на ринку страхових послуг. Збільшення кількості компаній говорить не лише про привабливість страхового бізнесу, але й одночасно є індикатором низької капіталізації цієї частини фінансового сектору. В розвинутих країнах кількість компаній набагато менша, ніж в Україні, вітчизняний ринок страхування поділено майже на 411 сегментів, що призводить до великого показника конкуренції на невеликому страховому ринку.

На сучасному етапі розвитку існує ряд факторів, які гальмують розвиток страхової галузі, заважають повному розкриттю її потенціалу, деякі з них наведено на рис.2.

На страховому ринку Україна існує дуже слабка обізнаність споживачів зі страховими послугами та інститутом страхування загалом. Як стверджують самі керівники страхових компаній, страхування поки що предмет не зовсім зрозумілий потенційному і існуючому споживачу. Нестача доступних інформаційно-аналітичних матеріалів про діяльність страхових компаній, обнародування інформації відстає в часу, недосконалі форми урахування спричиняють її перекручування, внаслідок чого неможливо простежити динаміку розвитку конкретних видів страхування, недостатня реклама страхових послуг призводить до непоін-

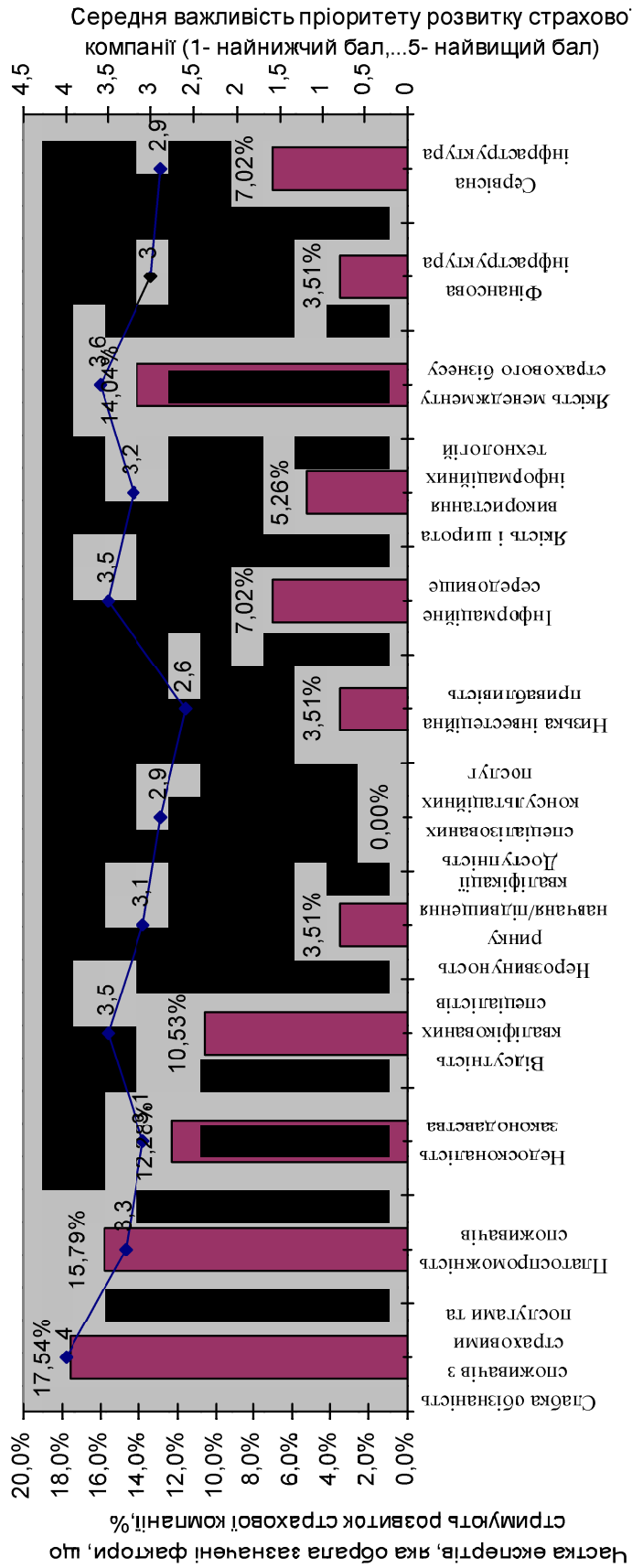

Рис.2 Основні фактори, що стримують розвиток страхування в Україні

формованості переважної більшості населення про страхування, його правила і в остаточному підсумку — обумовлює низьку страхову культуру громадян.

На сьогодні стан справ на вітчизняному страховому ринку вимагає посилення діяльності страхових компаній не тільки щодо просування себе на ринок, але й щодо посилення популярності страхування взагалі. Останні страхові компанії виконувати не дуже хочуть, тому що рівень прибутків їх, в основному задовольняє, а на залучення нових споживачів грошей і засобів не вистачає. Слід враховувати і те, що менталітет українського населення, що пережив потрясіння з трастами, Ощадбанком та Держстрахом доки ще не змінився.

До важливих стримуючих факторів розвитку страхової компанії, можна віднести відсутність кваліфікаційних спеціалістів та недосконалість законодавчої бази зі страхування. Страховий ринок відчуває гостру потребу у вузькоспеціалізованих професіоналах. Іноді СК простіше підібрати висококласного топ-менеджера, ніж спеціаліста середньої ланки. Все це негативно позначається на обсягах і якості страхових послуг, призводить до зловживань і правопорушень. Щодо недосконалої системи оподаткування, то відповідно до чинного законодавства тільки по окремих видах страхування страхові платежі можна відносити на собівартість продукції. Аналогічна ситуація і з платежами громадян: страхові платежі, які отримують громадяни, оподатковуються [8, С.62].

Однак, незважаючи на це, останнім часом діяльність на ринку страхових послуг дозволила низці страхових компаній суттєво покращити свої позиції. Понад 82% експертів оцінили позитивно зміну позиції страхових компаній, до якої вони належать, що фактично відслідковується зростаючою динамікою розвитку страхового ринку. Так, найважливішими пріоритетами розвитку середньооблікової страхової компанії на сучасному етапі експерти відзначили: удосконалення управління персоналом (16,13%), розвиток інших каналів продажу (14,52%), удосконалення страхових продуктів по існуючих видах страхування та освоєння нових видів страхування (по 12,9% відповідно), вдосконалення фінансового контролю та впровадження внутрішньо-корпоративних технологій (по 9,38% відповідно), маркетинг (8,06%), регіональний розвиток (філії, офіси продажу) і вдосконалення управління або організаційної структури (по 6,45% відповідно) та розвиток агентської мережі (3,23%), як вказано на рис.3 [9, С. 63].

Деякі страхові компанії перекривають свої резерви за рахунок позикових коштів. І шлях розв'язання цієї проблеми лежить у зміні порядку нагляду. Сьогодні страхові компанії здають звітність один раз на квартал, як і передбачено законодавством. Проте є досвід Казахстану, що змінив систему нагляду на щоденний. Потенціал

страхового ринку України може бути реалізований лише у випадку, якщо державний нагляд відповідним чином реалізовуватиме свої завдання. Якщо взяти, наприклад, Німеччину, то в цій країні за останні десять років не збанкрутувала жодна страхова компанія. Представники німецьких страховиків вважають це насамперед заслугою нагляду. Чим жорсткіший буде нагляд за діяльністю страхових компаній, особливо це стосується соціально орієнтованих страхових послуг, тим кращим буде результат. У загальній формі цей нагляд виражається у вивченні фінансового стану страховика і його платоспроможності по прийнятих договірних зобов'язаннях перед страхувальниками. Так, відсутність засобів у страховика для розрахунків по прийнятих зобов'язаннях підриває довіру не тільки до конкретного страховика, але і взагалі до ідеї страхування.

Державний нагляд за страховою діяльністю на території України здійснюється Комітетом по справах нагляду за страховою діяльністю, що діє відповідно до Положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України, та Державний комітет з регулювання фінансового ринку України.

В останні роки на український ринок страхування починають входити іноземні компанії. Як було зазначено раніше у табл.1 на 01.01.07 на українському страховому ринку їх вже 66, що складає майже 20% від загальної кількості компаній, що діють на страховому ринку України. Вони несуть за собою сучасні страхові технології та їх діяльність викликає більшу довіру у населення та споживачів страхових послуг.

Вітчизняні страхові компанії на сьогодні не в змозі витримати такої конкуренції.

Отже, входження іноземних компаній на страховий ринок України може стати загрозою для подальшого розвитку страхового ринку України.

Саме тому, українським страховим компаніям потрібно спрямовувати свою діяльність в наступні напрямки: впровадження принципів страхового нагляду; впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку; впровадження системи підготовки кадрів та підвищення рівня кваліфікованого персоналу страхового ринку; проведення міжнародних заходів; створення інституту ринку; залучення інвестицій, у тому числі й іноземних, у галузь страхування та страхового посередництва; вдосконалення системи дистрибуції страхових послуг; створення умов доступу філій іноземних страхових компаній до ринку страхових послуг України та контроль їх діяльності; впровадження системи страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів; наближення страхового законодавства України до норм та принципів Європейського Союзу; розширення співпраці українських страхових компаній зі страховими компаніями Європи.

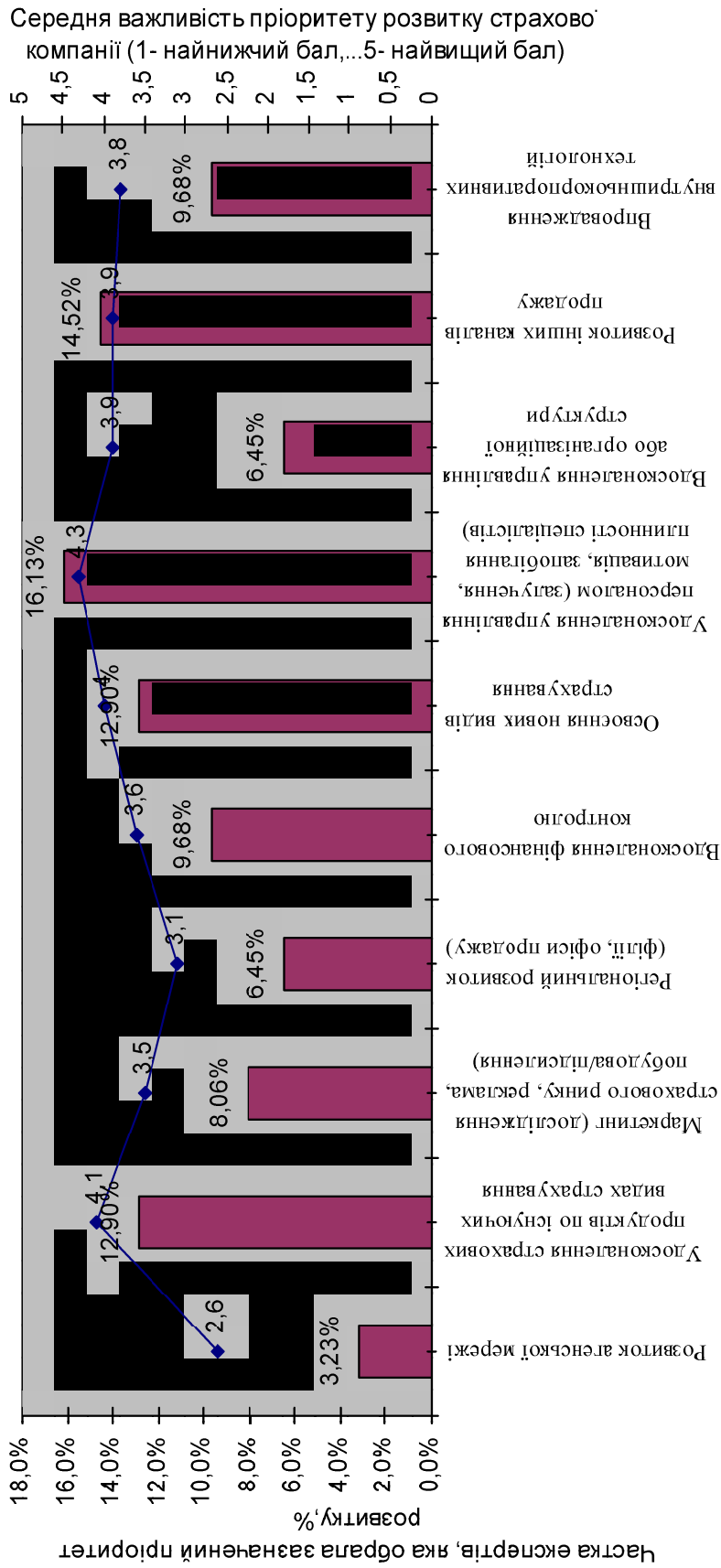

Рис.3. Пріоритети розвитку страхових компаній України на 2008-2010 рр.

Якщо діяльність уряду не призведе до істотних змін у страховому законодавстві, то головними чинниками, що визначають розвиток вітчизняного страхового ринку, будуть: істотно обмежена платоспроможність споживачів страхових послуг; відсутність реальних перспектив для навалного підвищення рівня фінансової стабільності вітчизняних СК; неможливість швидкого створення привабливого інвестиційного клімату; підвищення вартості перестраховування; інерційність здійснення пенсійної реформи і відсутність позитивних зсувів у реформуванні сфери медичного обслуговування.

Тільки за умови створення системи стимулювання і мотивації діяльності страховиків і страхувальників можливі реальні позитивні зсуви. Найголовніше потрібно [10]:

— розробити пропозиції щодо вилучення з оподатковування коштів, що спрямовуються на розширення клієнтської бази, а також підвищення фахового рівня страхової діяльності і страхової культури населення;

— здійснити економічне обґрунтування і розробити план заходів щодо впровадження системи гарантій по довгостроковому страхуванню життя;

— розробити регламент злиття СК, методичні рекомендації по здійсненню страхових і перестрахових операцій за участю страхових посередників, переглянути порядок і форми їхньої звітності, методику оцінки обсягу страхового ринку по показнику нетто-премій, методику аналізу діяльності СК;

— створити незалежний інститут експертизи договорів страхування і страхових випадків;

— сформувати діючу систему попереднього контролю за фінансовим станом СК;

— переглянути положення по формуванню і розміщенню страхових резервів;

— стимулювати створення в СК служб внутрішнього контролю й аудита;

— у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення розширити об'єм, підвищити якість і прискорити публікацію зведень про стан страхового ринку; перейти на міжнародні стандарти бухобліку;

— розробити механізми впровадження електронного документообігу;

— створити на державному телебаченні регулярну інформаційно-програму про страхування;

— з метою зміцнення довіри населення до СК систематично обнародувати інформацію про виплати страхових відшкодувань;

— створити національну базу даних несумлінних клієнтів.

IV. Висновки. Аналіз сучасного стану, тенденцій і проблем розвитку вітчизняного страхового ринку свідчить про певні здобутки та численні недоліки, притаманні функціонуванню як окремих страхових компаній, так і всієї системи страхування.

За останні п'ять років страхування в Україні зробило великий крок вперед, що відчувається на показниках формування валових та чистих страхових премій, рості об'єму страхових виплат, збільшенні капіталу і активів страхових компаній.

Останнім часом зацікавилися українським страховим бізнесом зарубіжні страхові компанії, що було обумовлено високою прибутковістю цього бізнесу, а також нерозвиненістю багатьох видів страхування для фізичних та юридичних осіб, що може бути небезпечним для страхового ринку України.

Розвиток страхового ринку стримує дія наступних факторів: слабка обізнаність споживачів з страховими послугами, недосконалість законодавства; недостатність кадрів та ін.

Актуальність питання розвитку страхового ринка України обумовлює необхідність розробки державної політики ефективного розвитку страхування у поєднанні з загальнонаціональними економічними пріоритетами, яка б передбачала умови для: впровадження принципів страхового нагляду; впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку; впровадження системи підготовки кадрів та підвищення рівня кваліфікації персоналу страхового ринку; вдосконалення системи дистрибуції страхових послуг; наближення страхового законодавства України до норм та принципів Європейського Союзу; розширення співпраці українських страхових компаній зі страховими компаніями Європи.

Література

1. **Базилевич В.Д.** Страховий ринок України. — К.: Знання, 1998. — 374 с.
2. **Фурман В.М.** Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх розв'язання // *Фінанси України*. — 2004. — №12. — С. 131-140
3. **Василик О.Д., Павлюк К.В.** Державні фінанси України: Підручник. — К.: НІОС, 2002. — 608 с.
4. **Заруба О.Д.** Страхова справа: Підручник. — К.: Знання, 1998. — 321 с.
5. **Костіна Н.І., Позднякова Л.О.** Формалізація та структуризація процесів оподаткування страхової діяльності // *Економіка: проблеми теорії та практики: Збір.наук.пр.* — Дніпропетровськ: ДНУ, 2001. — №84. — С.20-30
6. **www.kmu.gov.ua** — офіційний сайт Антимонопольного комітету України
7. **Вороб'єв Ю.Н., Вороб'єва О.І., Ворошило В.В.** Страхування в Україні: тенденції та особливості розвитку // *Економіка та управління*, 2006. — №2-3. — С.20-25
8. **Музика О.** Парадокс маркетингу на сучасному етапі розвитку страхових послуг // *Маркетинг*, 2006. — №1. — С.62-67
9. **www.uainsur.com** — сайт Ліги страхових організацій України
10. **www.liga.ua/smi/** — сайт Ліги бізнес-інформ (українська мережа ділової інформації).